

בִּצְלֵם

מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים

بیتسرام مركز المعلومات الاسرائيلي لحقوق الانسان في الاراضي المحتلة

B'TSELEM - The Israeli Information Center for
Human Rights in the Occupied Territories

דף מידע ספטמבר 1995

דו-קיום בלתי
אפשרי

זכויות האדם בחברון מאז
הטבח במערת המכפלה

רחוב עמק רפאים 43 (קומה שנייה), ירושלים 93141,

טלפון 02/617271/4, פקסי 02/610756

شارع عيمك رفايم 43 (الطابق الثاني), القدس 93141,

טלפון 02-617271/4, פאקס 02-610756.

43 Emek Refaim St. (Second Floor), Jerusalem

93141 Tel. 02/617271/4, Fax. 02/610756

e-mail: btselem@actcom.co.il

בצלם

דך מידע ספטמבר 1995

דו-קיום בלתי אפשרי זכויות האדם בחברון מאז הטבח במערת המכפלה

בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, הוקם בפברואר 1989 על-ידי גוף רחב של משפטנים, אנשי רוח, עיתונאים וחברי כנסת. **בצלם** שם לו למטרה לתעד ולהביא לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב את הפרות זכויות האדם בשטחים. נתוני **בצלם** מבוססים על עבודת שטח ותחקירים עצמאיים וכן על מקורות ישראליים רשמיים, עיתונות ונתוני מקורות פלסטיניים, במיוחד ארגוני זכויות האדם PHARC ואל-חאק.

תחקיר: שמואל דוד
השתתפו בכתיבה: יובל גינבר, שמואל דוד, שלי כהן,
איתן פלנר, נגה קדמן, יעל שטיין
עריכה: איתן פלנר, יעל שטיין
עבודת שטח: פואד אבו חאמד, יובל גינבר, באסם עיד
עריכה גראפית: דינה שר
צילום השער: רחוב בשוק בחברון לאחר התפרעות
מתנחלים. זום 77.

יומיים לאחר הטבח הקימה ממשלת ישראל ועדת חקירה ממלכתית לעניין הטבח בראשות נשיא בית המשפט העליון דאז, השופט מאיר שמגר. במסקנותיה, שהוגשו ביוני 1994, כללה הוועדה ביקורת נוקבת ונרחבת על פעולת הרשויות בתחום אכיפת החוק בשטחים על מתנחלים ואזרחים ישראלים, והצביעה על ליקויים חמורים בפעולות אלה.

ניתן היה לצפות כי בעקבות הטבח והמלצות ועדת שמגר יעשו הרשויות מאמץ מרוכז כדי למנוע פגיעות נוספות בתושבים הפלסטינים וכדי לשפר באופן משמעותי את אכיפת החוק בשטחים בכלל ובחברון בפרט.

הדו"ח שלפנינו בוחן את פעולות השלטונות הישראליים בחברון ב-18 החודשים שחלפו מאז הטבח. חלקו הראשון של הדו"ח יעסוק בפעולות של כוחות הביטחון בחברון, הפוגעות בשיטתיות בזכויות האדם של תושביה הפלסטינים; בחלקו השני יבחן הדו"ח את אכיפת החוק על המתנחלים בכל הקשור לפגיעות בפלסטינים ואת יעילותה, והחלק השלישי יעסוק בהפרות זכויות האדם של המתנחלים בחברון.

במסגרת המשא ומתן המתנהלה בימים אלה בין מדינת ישראל לבין הרשות הלאומית הפלסטינית, מתגבש הסכם שיסדיר את יציאת כוחות הביטחון הישראליים מערי הגדה המערבית לפני עריכת הבחירות בשטחים. לפי הדיווחים בתקשורת, ייקבע בהסכם זה הסדר מיוחד לעיר חברון, על-פיו תשאר ההתנחלות בחברון על כנה וכוחות הביטחון הישראליים ימשיכו לשאת באחריות הכוללת לביטחון בעיר.

ההתנחלות בחברון שונה מכל התנחלות אחרת בשטחים, בהיותה מצוייה במרכזה הצפוף של עיר פלסטינית גדולה. בחברון מתגוררים כיום כ-120,000 תושבים פלסטינים וכ-450 אזרחים ישראלים, הפזורים במספר אזורים במרכז העיר.

מאז הקמת ההתנחלות ב-1968 הביא החיכוך בין שתי קבוצות האוכלוסייה לתקריות אלימות רבות, שאך התגברו מאז החלה האינתיפאדה. הטבח שביצע ברוך גולדשטיין במערת המכפלה בפברואר 1994, בו הרג 29 מתפללים מוסלמים, היה רק חוליה נוספת – החמורה מכולן – בשרשרת מעשי האלימות ההדדיים בין המתנחלים לבין תושביה הפלסטינים של חברון.

חוקיות ההתנחלות בחברון מבחינת המשפט הבינלאומי¹

הקמת ההתנחלות בחברון וקיומה המתמשך עומדים בניגוד למספר הוראות באמנת האג ובאמנת ז'נבה הרביעית, המהוות חלק מן המשפט ההומניטרי הבינלאומי. ישראל מחויבת לקיים אמנות אלה בפעולה בשטחים.²

1. איסור על העברת אוכלוסייה משטח המדינה הכובשת לשטח הכבוש

אמנת ז'נבה הרביעית אוסרת על יישוב אזרחי המדינה הכובשת בשטח הכבוש. בסעיף 49 של האמנה נקבע, בין השאר, כי "המעצמה הכובשת לא תגרש ולא תעביר חלקים מאוכלוסייתה האזרחית שלה לשטח שנכבש על ידה". ראוי לציין כי בניגוד לאיסור על גירוש מוגנים³ מהשטח הכבוש, שבתחילת הסעיף, והאוסר "העברה בכפייה... וכן גירושם של מוגנים", האיסור שצוטט לעיל לגבי העברת האוכלוסייה האזרחית אינו כולל את המילה "בכפייה". במלים אחרות, האיסור על העברת אוכלוסייה משטח המדינה

הכובשת לשטח הכבוש גורף יותר וחל גם על התיישבות בחסות המדינה. פרשנות זו מקובלת על מומחים רבים למשפט בינלאומי. כך, למשל, כתב פרופ' יהודה בלום, לימים שגריר ישראל באו"ם:

ההבחנה בין "גירוש או העברה" (אסורים) של אוכלוסיית הכובש לשטח הכיבוש ובין "התיישבות" (מותרת) של אזרחי "בתור שכאלה" בתוך השטח הכבוש יכלה להיות מעניינת אלמלא מצאנו בפירוש הרשמי של אמנת ז'נבה הרביעית, שפורסם על-ידי הצלב האדום הבינלאומי, כי ההוראה הנונה נתכוונה, בין השאר, למנוע "קולוניזציה" של השטח הכבוש על-ידי הכובש.⁴

פעולת ההתנחלות בחברון בוצעה ברובה באישור ממשלת ישראל ובסיועה: בשנת 1968 השתכנה קבוצת מתנחלים בראשות משה לוינגר בבית המלון פארק בחברון והכריזה על הקמת התנחלות במבנה. מאוחר יותר אישרה הממשלה את העברת מגורי הקבוצה לבית הממשל בעיר. זו היתה ראשית ההתנחלות בחברון. לאחר-מכן העניקה הממשלה אישורים למסירת מבנים לידי המתנחלים, ובמקרים מסוימים אף פינתה תושבים פלסטינים על-מנת לפנות מקום למתנחלים. לפחות במקרה אחד זכתה פעולת התנחלות

1. חלק זה של הדו"ח מתבסס על דו"ח **בצלם** העוסק בהיבטים משפטיים ועקרוניים של מעשה ההתנחלות בשטחים, ואשר טרם פורסם. לניתוח מורחב של הנושא ר' שם.
2. תקנות האג מ-1907 נחשבות לחלק מהמשפט הבינלאומי המנהגי, המחייב כל רשות שלטונית מעצם העובדה שהוא כולל עקרונות יסוד המקובלים בכל חברה. לפי עמדת הקהילה הבינלאומית מחויבת ישראל בפעולותיה בשטחים לפעול גם לפי הוראות אמנת ז'נבה הרביעית מ-1949. ר' לענין זה **בצלם**, הפרות זכויות האדם בשטחים, דו"ח שנתי 1992/93, עמ' 14-17.
3. במונח "מוגנים" הכוונה לתושבי האזור הכבוש, שעליהם נועדה האמנה להגן.
4. יהודה בלום, "מזרח ירושלים אינה שטח כבוש", **הפרקליט** כ"ז 183 (תשל"ג), עמ' 189. במילים "הפירוש הרשמי של אמנת ז'נבה הרביעית", מתייחס בלום לפרשנותו של ג'אן פיקטט:

lean S. Pictet, (ed), **Commentary: IV Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War**. Geneva: International Committee of the Red Cross, 1958.

ראוי לציין כי אף שהצלב האדום מוסיף להסתמך על פרשנותו של פיקטט גם היום, אין היא מכונה עוד 'פרשנות רשמית' של הארגון. דעות דומות לזו של בלום הובעו על ידי משפטנים נוספים. ר' למשל –

Adam Roberts, "Prolonged Military Occupation: The Israeli-Occupied Territories 1967-1988". In Emma Playfair (ed.) **International Law and the Administration of Occupied Territories**. Oxford, 1992, p. 67:

יורם דינשטיין, "התנחלויות, גירושים ושטחים מוחזקים", **עיוני משפט**, ז' (1979), עמ' 189.

שבוצעה ללא אישור, לכה בדיעבד: ב-1980 הוענק היתר להתנחלות ב"בית הדסה", כשנה לאחר שזו הוקמה.⁵

מכאן שההתנחלות בחברון, שהוקמה באישור הממשלה ובסיועה, מנוגדת לאיסור זה שבאמנת זינבה הרביעית ולפרשנות המקובלת שלו.

2. איסור על שינוי קבע בשטח הכבוש

על-פי המשפט הבינלאומי, חייבות כל פעולות המדינה הכובשת לשאת אופי של זמניות, ומכאן שאין היא רשאית לבצע שינויים שיש להם השלכות לטווח ארוך ואשר קובעים עובדות חדשות בשטח. בפרשנות הצלב האדום לאמנות ג'נובה, כותב ג'אן פיקטט כי "כיבוש של איזור בזמן מלחמה הוא במהותו, מצב דה פקטו זמני...".⁶ במקרה של חברון, ברור כי ההתנחלות בעיר הינה מעשה מובהק של יצירת עובדות קבע.

המתנחלים בחברון חוזרים ומצהירים על כך שחברון היא עיר יהודית, עיר האבות, ועל-כן כבוונתם להמשיך ולהתגורר בה.⁷ בהקשר זה יש להבחין בין יצירת עובדות של קבע לבין יצירת מצב בלתי הפיך: ניתן, כמובן, לפנות התנחלויות, אך בכך אין כדי לשלול את מהותן כעובדה של קבע. מעשיהם של בני

אדם הינם, רובם ככולם, הפיכים. אך בהקשר זה, מעטות הן הפעולות האנושיות שהן קבועות יותר מקניית בית, השתכנות משפחה בתוכו, גידול ילדים ביישוב וכד'. שינויים של קבע מותרים רק כאשר הדבר חיוני לצרכי האוכלוסייה הכבושה או לצרכים צבאיים. ההתנחלות בחברון אינה עונה על קריטריונים אלה.

השופט ברק התייחס בבג"צ ג'מעיית אסקאן לענין זה:

תקנות האג סובבות סביב שני צירים מרכזיים: האחד, הבטחת האינטרסים הבטחוניים הלגיטימיים של התופס בשטח הנתון בתפיסה לוחמתית; האחר, הבטחת צרכיה של האוכלוסייה האזרחית בשטח הנתון לתפיסה לוחמתית [...] אין המפקד הצבאי רשאי לשקול את האינטרסים הלאומיים, הכלכליים או הסוציאליים של מדינתו שלו, עד כמה שאין בהם השלכה על האינטרס הבטחוני שלו באזור או על האינטרס של האוכלוסייה המקומית.⁸

אין מחלוקת על-כך שההתנחלות בחברון, לא רק שאינה דרושה לצרכים צבאיים ושאינה כל תועלת בטחונית, אלא שהיא מטילה עומס כבד על כוחות הביטחון בפעולותיהם באזור. כמו כן, ברור שההתנחלות בחברון אינה משרתת את האינטרסים של האוכלוסייה הפלסטינית בעיר, אלא פוגעת בזכויותיה, ומקשה עליה לקיים חיים סדירים.

5. Ghazi Phalah, "Recent Jewish Colonization in the West Bank", in David Newman (ed.), **The Impact of Gush Emunim: Politics & Settlement in the West Bank**, London, Croom Helm, 1985, pp. 245-260.

6. פיקטט, שם, עמ' 275 (תרגום שלנו). ר' גם פרשנותו של

Oppenheim, L. **International Law: A Treatise, Vol. II: Disputes, War and Neutrality**. Seventh Edition, edited by H. Lauterpacht, London, Longmans, 1969, p. 432-3.

7. ר' בג"צ 390/79, **דוויקאת ואח'**. נ. **ממשלת ישראל ואח'**. פ"ד לד(1), שם דחה בית-המשפט את הטענה כי אין מדובר בשינוי של קבע, לאחר שהמתנחלים הצהירו כי הם רואים בהתנחלות אלון מורה "יישוב קבע של התנחלות יהודית לא פחות מדגניה או מנתניה" (עמ' 21, 22).

8. בג"צ 393/82, **ג'מעית-אסקאן אלמעלמון ולתעאוניה אלמחזורה למסאוליה, אגודה שיתופית רשומה כד"ן במפקדת אזור יהודה ושומרון**, נ. **מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון ואח'**. פ"ד לז(4) 479-579, 878, ר' לענין זה גם בג"צ 302/72 **סולימאן חילו ואח'**. נ. **ממשלת ישראל ואח'**, פ"ד כז(2) 169, 181, בג"צ 606/78 **סלימאן תופיק אויב ו-11 אח'**. נ. **שר הביטחון ו-2 אח'**, פ"ד לג(2) 113.

חלק א' - פעילות כוחות הביטחון בקרב האוכלוסייה הפלסטינית

בעקבות הטבח במערת המכפלה וגל ההפגנות שערכו הפלסטינים אחריו, הפגינו כוחות הביטחון נוכחות מאסיבית בריכוזי אוכלוסייה פלסטינית בשטחים בכלל ובחברון בפרט. כוחות הביטחון נכנסו לעימותים עם מפגינים, תוך שימוש מוגזם באש חיה. כמו כן הטילו כוחות הביטחון הגבלות חמורות על חופש התנועה של התושבים הפלסטינים, נוסף על הגבלות שהוטלו כבר קודם לכן, דבר שפגע קשות בסדרי החיים בעיר.⁹ הנוכחות המוגברת של כוחות צה"ל בחברון מתבטאת, בין היתר, בסיוורם רבים יותר ברחובות, בהצבת תצפיות על גגות הבתים ובחיפושים אלימים תכופים יותר בבתי התושבים. במסגרת פעולותיהם בקרב התושבים הפלסטינים, מפעילים כוחות הביטחון, לא אחת, כוח פיזי מופרז.

כוחות הביטחון משתמשים בחברון גם באמצעים נוספים, אותם הם מפעילים באופן שיגרתי גם במקומות אחרים בשטחים. מאחר ואמצעים אלה אינם ייחודיים לחברון, הם יפורטו להלן בקצרה אך לא יידונו בדו"ח זה:

א. ירי: בתקופה בה עוסק דו"ח זה¹⁰ נהרגו בחברון 27 פלסטינים מירי אנשי כוחות הביטחון,¹¹ 13 מהם בגל העימותים בין התושבים הפלסטינים לבין כוחות הביטחון שהחל לאחר הטבח ונמשך עד סוף מארס 1994. מספר ההרוגים בחברון גדול באורח משמעותי ממספרם בערים האחרות בגדה, הן בתקופה שמיד לאחר הטבח והן בחודשים שלאחר מכן.¹²

ב. הריסת בתים: בתקופה הנסקרת בדו"ח הרסו כוחות הביטחון בחברון, בירי מאסיבי ובדחפורים, שישה בתים באופן מלא, ושלושה בתים נוספים באופן חלקי. זאת במהלך פעולות נגד אנשים המבוקשים על-ידי כוחות הביטחון או בעקבותיהן.¹³

ג. פגיעה בחופש הדת: מספר מסגדים בעיר נסגרו לתקופות קצרות. ב-8.6.95 נסגר מסגד אל-גיהאד למשך שישה חודשים. ב-14.6.95 נסגרו מסגד עומר אבן עבד אל-עזיז ומסגד עמרו אבן אל-עאס למשך שלושה חודשים.

1. הגבלות על חופש התנועה

א. עוצר

במהלך התקופה הנסקרת בדו"ח זה, הוטל עוצר על תושביה הפלסטינים של חברון 12 פעמים, לפרקי זמן שונים.¹⁴ בסך הכל הוטלו 50 ימי עוצר, 29 מתוכם מיד לאחר הטבח במערת המכפלה. בחלקים שונים של העיר, ובעיקר ברובע העתיק בו מתגוררים מתנחלים, נמשך העוצר עד 10 ימים נוספים. בנוסף, הוטל על התושבים הפלסטינים בתקופה זו עוצר לילי למשך 40 יום ופעמים רבות הוכרז עוצר חלקי באזורים שונים

9. ר' בצלם, דו"ח מקרה 4 - ירי קטלני וענישה קולקטיבית בעקבות הטבח במערת המכפלה, מארס 1994.

10. 19 החודשים שמאז הטבח במערת המכפלה (ב-25.2.94) ועד ל-25 בספטמבר 1995.

11. בתקופה זו נהרגו בחברון שלושה אזרחים ישראלים מידי פלסטינים.

12. לשם השוואה, מאז הטבח במערת המכפלה ועד ה-25 בספטמבר 1995 נהרגו בשכם שבעה פלסטינים, ברמאללה נהרגו שני פלסטינים, בגינין נהרג פלסטיני אחד ובטול-כרם נהרג פלסטיני אחד. בקלקיליה לא נהרג בתקופה זו אף פלסטיני מידי כוחות הביטחון.

13. לשם השוואה, בכל שאר חלקי הגדה המערבית נהרסו בתקופה זו שלושה בתים במהלך פעולות נגד אנשים המבוקשים על-ידי כוחות הביטחון. אחד מהם ברמאללה, אחד בתפוח ואחד בשכם.

14. הנתונים, המבוססים על יומן עיריית חברון, נמסרו ל**בצלם** על-ידי מר עזאם אל-מוחתאסב, מזכיר העירייה. **בצלם** ביקש נתונים גם מדובר צה"ל, אך עד תום הכנתו של הדו"ח לא נמסרו הנתונים.

מתנחלים ביום עוצר בחברון, מאי 1995. צילום: אלכס ליבק

השימוש התכוף בעוצר בחברון מהווה כשלעצמו הפרה של זכויות האדם, בהטילו הגבלה קולקטיבית על האוכלוסייה. נוסף לכך, העוצר מוטל בצורה מפלה, על התושבים הפלסטינים בלבד, בעוד המתנחלים חופשיים לנוע, וזאת ללא כל קשר לעילת הטלתו: כוחות הביטחון נוהגים להטיל עוצר על הפלסטינים הן בעקבות מעשי אלימות של פלסטינים נגד מתנחלים והן בעקבות מעשי אלימות של מתנחלים נגד פלסטינים במקרה הראשון, טוענים כוחות הביטחון שיש להטיל עוצר כדי לעצור את האחראים

של העיר.¹⁵ סך ימי העוצר בחברון גדול בהרבה מסך ימי העוצר בכל עיר אחרת בגדה במהלך התקופה הנסקרת.¹⁶

הטלת עוצר לעתים תכופות ולפרקי זמן ממושכים גורמת לשיבוש קשה של חיי התושבים. שירותים חיוניים, כמו בתי-חולים, אינם יכולים לפעול באופן תקין וחיי המסחר והכלכלה נפגעים. הטלת העוצר מחייבת תושבים הרוצים לנוע בעיר או לצאת אותה לצרכים דחופים להצטייד ברשויות מהמינהל האזרחי, שהשגתם כרוכה בקשיים וטרדה מרובים.¹⁷

15. לא ניתן להשיג מידע מדויק לגבי מספר הימים בהם הוטל עוצר חלקי בחברון ולגבי האזורים בהם הוטל. בדו"חות היומיים של כוח המשקיפים הבינלאומי (להלן: טיפ"ח: Temporary International Presence in Hebron). מופיעים נתונים על הטלת עוצר חלקי בשכונות בעיר. כך, למשל, הוטל ב-2.6.94 עוצר על צפון העיר, שנמשך גם למחרת (דו"חות מס' 26 ו-27). ב-5.6.94 הוטל עוצר על מרכז העיר, למשך ארבעה ימים (דו"ח מס' 29) עוצר נוסף הוטל על מרכז העיר מספר ימים לאחר מכן, ב-11.6.94, ובוטל למחרת (דו"חות מס' 35 ו-36). על נסיבות הקמתו של כוח המשקיפים, ר' להלן, עמ' 14.

16. לשם השוואה, לפי נתוני ארגון אל-חאק הוטלו ברמאללה בתקופה זו 16 ימי עוצר מלא על כל חלקי העיר, בשכס 14 ימי עוצר מלא על כל חלקי העיר ובטול-כרס 14 ימי עוצר מלא על כל חלקי העיר.

17. ר' בצלם, "טירטורים" ביורוקרטיים; הטרדה והתעמרות במהלך פעילות מבצעית בגדה המערבית בשנה הראשונה להסכם העקרונות, ספטמבר 1994.

ומשפילים אותם. מעדויות נגבו תחקירני **בצלם** עולה כי לעתים קרובות מציגים החיילים לתושבים פלסטיניים דרישות בלתי סבירות בעת בדיקת המכונית, שוללים מהם תעודות זהות או עוצרים אותם בלא סיבה.

כך מסר רא"ב גיוודת רא"ב סלאימה בעדותו **לבצלם**:

בתאריך 2.6.95 היו לאשתי צירי לידה [...] בסביבות השעה 9:00 בבוקר. אין כלי-רכב פלסטיניים שמגיעים למקום מגורי. נאלצתי ללוות את אשתי ברגל מהבית עד כיכר השוטר, שם מוצב המחסום הראשון, במרחק של כ-250 מטר מביתי. במחסום עצרתי רכב והעברתי אותה לבית-החולים עאליה. אשתי ילדה. למחרת ב-3.6.95, כששחררה מבית-החולים, הסעתי אותה ברכב ועשיתי סיבוב של 12 ק"מ. הגעתי למחסום תל רומיידה, אך במחסום החיילים מנעו את כניסתי ל[שכונת] דבוייה. אמרתי לחיילים שאשתי ילדה, הראיתי להם את התינוקת שנולדה ואמרתי שאנו רוצים להגיע הביתה. החייל לא התרגש, ואמר לי שהוא יתקשר למפקדים ושעלי לחזור מאוחר יותר. סובבתי את הרכב ושוב נסענו לכיכר השוטר. גם במחסום זה אסרו את כניסתו של הרכב לדבוייה. נאלצתי להוריד את אשתי, והלכנו ברגל כ-250 מטר עד שהגענו הביתה.¹⁸

המחסום המוצב בפתח שכונת עיסא שבעיר מהווה דוגמה לחלק מהקשיים שגורמים המחסומים לתושבי חברון הפלסטיניים. המחסום מוצב מזה שש שנים על הכביש היחיד המוביל לשכונה.²¹ איסחאק פלאח סיאגי, בן 42, בעל חנות לתיקון מכשירי חשמל בשכונת עיסא, מסר **לבצלם** על קשיים אלה:

מאז שהקימו את המחסום, אין שבוע שלא סוגרים את המחסום למספר שעות או אפילו מספר ימים. כשהם סוגרים את המחסום, החיילים לא נותנים למכוניות להיכנס לתוך שכונת עיסא. בשכונה יש כ-15,000 תושבים ויש

למעשים, ובמקרה השני הם טוענים כי העוצר מוטל על-מנת למנוע מה שמכונה על-ידם "הפרות סדר" מצד הפלסטיניים וכדי "להגן עליהם" מפני מעשי אלימות נוספים של המתנחלים.¹⁸

ב. מחסומים

חברון היא העיר היחידה בגדה המערבית שבקרבה מוצבים מחסומים. רוב המחסומים בחברון ממוקמים במרכז, סמוך לאזור בו מתגוררים המתנחלים. המחסומים נועדו לאפשר ביקורת על מעבר הפלסטיניים בלבד, והמתנחלים אינם נדרשים להתעכב בהם.

מיד לאחר הטבח במערת המכפלה נסגרו רחובות רבים במרכז העיר לתנועת פלסטיניים. בתום העוצר שהוטל לאחר הטבח הוטלו הגבלות קשות על הכניסה לאזור גדול במרכז חברון, בו מתגוררים גם מתנחלים (ב"בית הדסה" וב"בית רומנו"). אלה נוספו על הגבלות שהיו קיימות כבר קודם לכן; כבישים מרכזיים בחברון נחסמו, בהוראת הצבא, בקוביות בטון, חביות מלט, גדרות בטון ואמצעים אחרים. כך למשל, נאטמו כל הרחובות המתפצלים מהכביש המוביל מצומת הזכוכית לקריית ארבע, ותושבי השכונות הסמוכות לכביש נאלצים בשל-כך לנסוע דרך ארוכה בדרכים עוקפות על-מנת להגיע לבתיהם; הכביש המקשר בין אתרי ההתנחלות ב"בית הדסה" ובשכונת "אברהם אבינו" נסגר בפני כלי רכב של פלסטינים, דבר שפגע קשות בעסקים הרבים הנמצאים באזור (ר' מפת מחסומים); בנוסף, נסגר שוק הירקות הסיטונאי הגדול שבמרכז העיר, בסמוך לשכונת "אברהם אבינו". פעילותו חודשה בכיכר מנרה, מחוץ למרכז העיר, באתר שאינו מותאם לכך.¹⁹ המחסומים מכבידים באופן משמעותי על חיי התושבים בחברון, הנאלצים לעצור בהם לבדיקה באורח יומיומי. לא אחת מעכבים החיילים את התושבים במחסומים שלא לצורך, מטרידים אותם

18. ר' למשל **דבר**, 27.2.94, 17.5.94; **על-המשמר**, 20.5.94, 10.7.94; **מעריב**, 19.4.95; **דבר ועל-המשמר**, 21.3.95. ר' לעניין זה גם **בצלם**, **אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים**, מארס 1994 (להלן **בצלם**, **אכיפת החוק**), עמ' 46-43.

19. מבנה השוק הסיטונאי הוא בבעלות עיריית חברון, והסוחרים נהגו לשלם לעירייה עבור השימוש בו. לפי דיווחים בתקשורת, במסגרת ביקור של השרים משה שחל ויוסי שריד בחברון בחודש מאי השנה, ניתן לעיריית חברון פיצוי בסך כ-650,000 ש"ח בנין ההפסדים שנגרמו לה בשל העברת השוק. ר' **הארץ**, 22.5.95.

20. העדות נבתה על-ידי תחקירן **בצלם** באסם עיד ב-17.9.95 בחברון.
21. העדויות בנוגע למחסום עיסא נגבו על-ידי תחקירן **בצלם** באסם עיד ב-21.6.95 בשכונת עיסא.

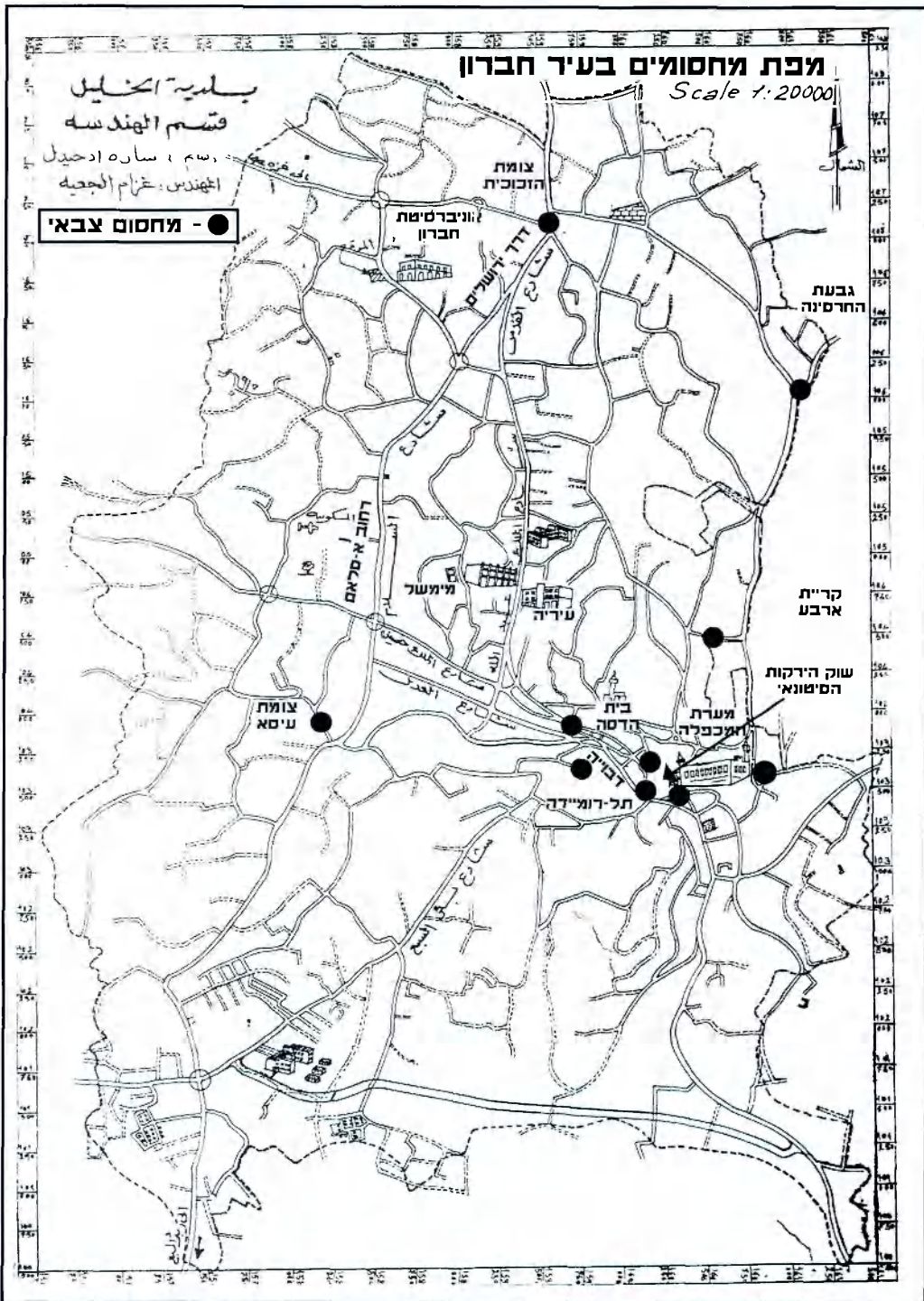
מפת מחסומים בעיר חברון

Scale 1:20000

بلدية الخليل
قسم الهندسه

اسم : ساره ادحيدل
المهندس : غرام الجعديه

● - מחסום צבאי

שם הרבה מפעלים ובתי-הרושת. המחסום ממוקם על הכביש הראשי, כך שאין לתושבים דרך אחרת להגיע לתוך השכונה, וכאשר סוגרים את הכביש הדבר מפריע לחיים של התושבים ומשבש את הסדר הציבורי. הפתח של המחסום הוא כה צר, שכל מכונית שעוברת דרכו חייבת להיפגע מהחביות שהחיילים הציבו שם. ב-13.6.95 בערב החיילים סגרו את המחסום וזה נמשך עד ה-18.6.95. אף מכונית לא יכלה להיכנס לשכונת עיסא או לצאת ממנה. [...]

כאשר משאית האשפה מגיעה לפנות את הזבל היא משאירה מחצית מהזבל על הכביש הראשי והחיילים מכריחים אנשים לנקות את הכביש בעצמם.

אנחנו סובלים סבל רב מהמחסום הזה ומהתנהגותם של החיילים. לפעמים לא נותנים למכוניות לנסוע על הכביש שחוצה את המחסום ומורים לנהגים לעלות על המדרכה ולעקוף את המחסום.

סעיד קפישא, בן 18, בעל חנות בדים בשכונת עיסא, מסר ל**בצלם** עדות על שהתרחש ביוני 1995, כאשר הגיע למחסום שבשכונת עיסא וחייל הורה לו לעצור:

הוא ביקש ממני תעודת זהות ואמר לי לפתוח את כל הדלתות ואת מכסה המנוע. החייל חיפש בתוך המכונית ואחר כך אמר לי לפרק את הפנסים, את הדלתות ואת הכיסאות. סירבתי לעשות זאת.

החייל אמר לי: אתה לא תעזוב כאן עד שתפרק את הכל. השארתי את המפתחות אצל החייל ואמרתי לו: כשתסיים את בדיקתך תודיע לי ואז אני אבוא לקחת את המכונית. דודי [...] הגיע למחסום וניסה לדבר עם החייל, אך החייל תפס אותו בזקן ומשך אותו למטה. הוויכוח נמשך כשעתיים, עד שהגיע קצין אחד ואמר לי שאני יכול ללכת.

מוחמד יוסרי גימיל א-שוויקי, בן 42, בעל חנות בשכונת עיסא, תיאר בפני תחקירן **בצלם** את שאירע לבנו ריאד בן ה-17, במחסום עיסא, בדרכו חזרה מן השוק:

חייל שעמד שם ביקש ממנו תעודת זהות. בני אמר שהתעודה נמצאת בחנות הנמצאת במרחק

של כ-50 מטר. בני רכב על אופניים והחייל דרש ממנו להשאיר את האופניים במחסום ולגשת לחנות להביא את תעודת הזהות. בני עשה זאת. כשחזר למחסום, החייל לקח ממנו את תעודת הזהות והחל לבעוט בו ולשלוח אותו הלוך וחזור לצומת שהיא במרחק של כ-10 מטר. בני עשה זאת כחמש פעמים.

אני עמדתי ליד החנות שלי וראיתי מה קורה במחסום. ניגשתי לחייל ומחיתי על התנהגותו. החייל איים עלי שיעצור אותי. אמרתי לו: אדרבא. החייל קרא לעוד שלושה חיילים שהגיעו והחלו לצעוק עלי ולקלל אותי.

[...] החייל זרק את תעודת הזהות של בני על האדמה. כשבני התכופף כדי להרים אותה החייל דרך על ידו. הגיעו עוד חיילים, שיצאו מהבסיס אחד החיילים הרים את תעודת הזהות של בני, קרע אותה ואמר לבני: זו לא התמונה שלך. הקצין הגיע ואני הראיתי לו את תעודת הזהות הקרועה. הקצין אמר לי: לא משנה, תחליף אותה. החלפת תעודת זהות עולה 280 ש"ח, חוץ מכל ההטרדות של הליכה שוב ושוב למינהל.

2. תקיפה אלימה של תושבים על-ידי אנשי כוחות הביטחון

רבים מהפלסטינים תושבי חברון, שמסרו עדויות לתחקירני **בצלם** במסגרת התחקיר לדו"ח זה, טענו כי הוכו קשות על-ידי אנשי כוחות הביטחון.²²

יוני, 1994

ב-8.6.94 הגיעו חיילים לבית משפחת אבו עיישה בחברון. שני חיילים נכנסו לבית כדי לערוך חיפוש. נעמה עבד א-רחים אבו עיישה, בת 60, אמו של בעל הבית ששהתה בבית באותה עת, מסרה ל**בצלם**:

כשהם נכנסו, אחד מהם תפס את נכדי עיסאם והחייל השני התחיל לעשות חיפוש בתוך הבית.

22. דיווחים על מכות מוזכרים גם במקורות אחרים: בדו"חות טיפ"ה מוזכרים שמונה מקרים בהם היו המשקיפים עדים להכאת פלסטינים על-ידי חיילים. כן מצוינות בדו"חות היומיים של טיפ"ה תלונות רבות שמסרו להם תושבים פלסטינים, בנוגע לתקיפה בידי חיילים. ביומן השרות של קצין צה"ל דוד הרמתי, ששירת בחברון כקצין קישור לכוח המשקיפים בחודשים יוני-יולי 1994, אוזכרו שישה מקרים כאלה, להם היה עד.

ולהרביץ לי בקתות של הרובים שלהם. זה נמשך ככה בערך שתיים בתוך הבסיס.²⁵
רק בשעה 00:30 בלילה שוחרר גימאל אל-קוואסמה, בעקבות התערבות ראש העיר חברון. **בצלם** פנה לפרקליטות הצבאית בעניין תלונתו של אל-קוואסמה, ונענה באוגוסט 1995 כי בנדון נפתחה חקירת מצ"ח.²⁶

מאי, 1995

ב-3.5.95, בסביבות השעה 12:00 בצהריים, החנה סעיד חוסיין עבד אל-פתאח טבייה את מכוניתו סמוך למחסן הציוד האלקטרוני שבבעלותו, ברחוב ראשי בחברון. ניידת משטרה נעצרה לידו ושוטר ביקש ממנו את רשיון הרכב. לאחר מכן הורה לו השוטר להתייצב בתחנת המשטרה בשעה 17:00. להלן המשך הארוע, כפי שתואר על-ידי טבייה בעדותו **לנצלם**:

בשעה 17:00 הגעתי למשטרת מערת המכפלה, שם ראיתי את השוטר שדיברתי איתו בצהריים. שמו הוא סמ"ש והבי כרמי והוא דרוזי. שאלתי אותו איפה הרשיונות שלי, והוא נתן לי אותם יחד עם דו"ח תנועה בסכום של 130 ש"ח. שאלתי אותו למה הוא כתב לי דו"ח, וכרמי אמר לי: "אם לא תעזוב את המקום אשבור לך את הראש". אמרתי לו: "את 130 הש"ח האלה, תבזבזו על הילדים שלך בבית-חולים".

פתאום התנפלו עלי ארבעה שוטרים ממשמר הגבול. הם גררו אותי לתוך חדר המשטרה בתוך התחנה, וארבעתם, יחד עם כרמי, התחילו להכות אותי בכל חלקי גופי. הם דחפו אותי ונתנו לי סטירות ובעיטות. אחד השוטרים, שהוא מבוגר עם זקן, הוציא מכיסו אולר, פתח אותו, הצמיד אותו לצוואר שלי ואמר לי: "אם תצעק אשחט אותך". התחלתי לצעוק: "אנשים, אנשים, רוצים להרוג אותי", אך זה לא עזר לי כי הדלת של החדר היתה סגורה. הם המשיכו להכות אותי בערך שעה, ואז אמרו לי שאני עצור. הם השאירו אותי בחדר עד לשעה 23:00, מבלי לתת לי טיפול רפואי, למרות שירד לי דם מהראש ומהאף.²⁷

הוא הרביץ לאנשים שהיו בבית. החייל שתפס את עיסאם נתן לו כל הזמן מכות. הם נשאו בבית כ-15 דקות. הם הרביצו גם לנכדים האחרים שלי, וויאם ומוהנד בני השנתיים. הם יצאו ולקחו איתם את עיסאם, וכל הזמן המשיכו לתת לו מכות בכל הגוף.

בעלת הבית, זינב סעיד עבד אל-חמיד אבו עיישה, בת 30, שנכחה בארוע, מסרה בעדותה:

פניתי לחיילים ושאלתי אותם מה הם רוצים. הם אמרו לי: תשתקי. אחד החיילים תפס את בני עיסאם והחייל השני התחיל להרביץ לאנשים בבית. הוא היכה אותם בידיים וברגלים. הוא הרביץ לי ודחף אותי לרצפה. בתי בת השש הוכתה פעמיים. רוב מי שהיה בבית הוכה. החיילים השתוללו בתוך הבית. הם נשאו בבית כ-15 דקות.²³

בתשובה לפניית **בצלם** נמסר מן הפרקליטות הצבאית בסוף יוני 1994 כי נפתחה חקירה בנוגע לארוע. **בצלם** שלח שתי תזכורות לפרקליטות הצבאית בניסיון לברר כיצד הסתיימה החקירה, אך עד לכתבת דו"ח זה לא התקבלה תשובה.²⁴

אפריל, 1995

ב-26.4.95, בשעה 20:15, הסיע גימאל עבד אל-מינעם אל-קוואסמה את אשת אחיו, שנתקה צירי לידה, אל בית-החולים אל-אהלי בחברון. באותה עת היתה חברון נתונה בעוצר. בבית-החולים נאמר להם כי הלידה צפויה להתרחש בשעה מאוחרת בלילה, והשניים חזרו לביתם. סמוך לבית עמדו מספר חיילים, שהורו לגימאל אל-קוואסמה להתלוות אליהם:

כל הדרך הם דחפו אותי ובעטו בי כל הזמן. כאשר עלינו על הטרסות הם דחפו אותי והפילו אותי ונתנו לי סטירות. ככה זה נמשך כשעה. כל הזמן הלכתי איתם ברגל. אחרי כשעה הגענו לבסיס צבאי ליד "בית הדסה", שם הושיבו אותי על הרצפה [...]. החיילים המשיכו לבעוט בי

23. העדויות נגבו על-ידי תחקירן **בצלם** פואד אבו חאמד ב-9.6.94 בחברון.

24. מכתב מקמ"ש אילן זוהר, עוזר התובע הצבאי הראשי, ל**בצלם**, 23.6.94.

25. העדות נגבתה על-ידי תחקירן **בצלם** באסם עיד ב-18.5.95 בחברון.

26. מכתב מאל"מ דני בארי, התובע הצבאי הראשי, ל**בצלם**, 31.8.95.

27. העדות נגבתה על-ידי תחקירן **בצלם** באסם עיד ב-6.5.95 בחברון.

בשעה 23:00 שוחרר סעיד טבייה, לאחר שהשוטר כרמי החתים אותו על ערבות עצמית בסך 5,000 ש"ח, נתן לו שובר בסך 1,000 ש"ח, לתשלום כערבות עד המשפט והורה לו לשלם גם את דו"ח התנועה.

בעקבות פניית **בצלם**, הודיעה המחלקה לחקירת שוטרים כי בנדון נפתחה חקירה.²⁸

המחסומים הרבים המוצבים בחברון ונוכחותם הרבה של אנשי כוחות הביטחון, מהווים מקור מתמיד לעימותים בינם לבין תושבים פלסטינים בעיר, ולא פעם הוכו אלה במחסומים.²⁹

מארס, 1995

ניזאם מוחמד שרבאתי, בן 23, סנדלר שעובד בשכונת עיסא, עבר ליד מחסום עיסא ב-1.3.95. בעדותו ל**בצלם** מסר שרבאתי כי הבחין באוטובוס ובו חיילים, העומד ליד המחסום:

ילד קטן, בן 14, עבר ליד האוטובוס. חייל שהיה בתוך האוטובוס הושיט לילד את היד, כדי ללחוץ את ידו. הילד לא הצליח להגיע עם היד שלו ליד של החייל. בא חייל אחר והרים את הילד למעלה. החייל שהושיט את ידו לחץ לילד את היד ביד אחת וביד השניה נתן לו סטירה.

בדיוק באותו זמן אני הייתי ליד האוטובוס. אחד החיילים שעמדו ליד האוטובוס ביקש את תעודת הזהות שלי. נתתי לו אותה, והוא זרק אותה לתוך האוטובוס. החיילים בתוך האוטובוס התחילו לזרוק את התעודה מאחד לשני. מסביבי היו חמישה חיילים. אחד החיילים צעק: זה בן 23? וחייל אחר נתן לי בעיטה חזקה בפנים. החייל אמר לי לשבת. סירבתי. הוא אמר לי לחכות. חייל ירד מהאוטובוס, בעט בי ונתן לי אגרוף בפנים.

ברחתי מהמקום והשארתי את תעודת הזהות שלי אצל החיילים. חייל אחד רץ אחרי ותפס אותי. השכנים חלצו אותי ממנו. החיילים התחילו ליידות אבנים לעברי. קיללתי אותם ועזבתי את המקום.

מאוחר יותר הלך אביו של ניזאם שרבאתי לבקש את תעודת הזהות מהחיילים, אך החיילים סירבו להחזיר לו אותה ואמרו לו שעל בנו לבוא בעצמו על-מנת לקבלה. שכנים של המשפחה מסרו לו כי ראו את החיילים שורפים את התעודה. שרבאתי פנה למינהל האזרחי כדי לקבל תעודה חדשה, אך בעת מתן העדות, כחודש וחצי לאחר התקרית, טרם קיבל אותה.

מאי, 1995

עיסאם סאלח אל-מדבווח, בן 18, סנדלר שחנותו מצוייה ברח' עיסא, מסר בעדותו ל**בצלם** כי עבר ליד המחסום המוצב ברחוב, ולא שם לב לקריאת החיילים לעצור:

אנשים העירו לי שהחיילים קוראים לי. חזרתי למחסום. היו שם שני חיילים ששאלו אותי למה אני לא עונה. אמרתי להם שלא ידעתי שקוראים לי. הם אמרו לי לעמוד עם הפנים לקיר ועם הידיים למעלה. הם אמרו לי לפתוח את הרגליים. סירבתי. אחד מהם סטר לי שתי סטירות. [...]

החיילים הכניסו אותי לתוך סמטה. שבעה חיילים הגיעו לסמטה והתחילו להכות אותי בידיהם וברגליהם. אחר כך הביאו עוד בחור לסמטה וכל החיילים התחילו להכות את שנינו.

28. מכתב מתמר שלום, מנהלת ענף מזכירות במח"ש, ל**בצלם**, 6.6.95.

29. העדויות שלהלן נגבו על-ידי תחקירן **בצלם** באסם עיד ב-21.6.95. בשכונת עיסא בחברון.

חלק ב' - אכיפת החוק על המתנחלים בחברון

בשטחים היתה כושלת וכי במשך שנים רבות לא ננקטו צעדים לשיפורה.³³

הוועדה הצביעה על מחדלי המשטרה בכל הנוגע לחקירת ארועים בהם מעורבים מתנחלים, ועל העדר מיצוי הליכים נגדם.³⁴ כמו כן חזרה הוועדה והדגישה כי יש להחיל על חקירות המשטרה בשטחים את הכלל הקבוע בחוק סדר הדין הפלילי הישראלי, לפיו פותחת המשטרה בחקירה כל אימת שנודע לה ממקור כלשהו על ביצוע עבירה, ולא רק בעקבות תלונה של הנפגע עצמו.³⁵ כן נקבע כי סגירת תיקים בשל עילות כמו העדר ראיות או "חוסר עניין לציבור" תיעשה בהתאם לכללים שנקבעו בחוק הני"ל.³⁶

הוועדה המליצה כי תפקידי יחידות המשטרה בשטחים יוגדרו בבירור, נוכחותה בהתנחלויות תתוגבר, ותקציבה יותאם לצרכים. כמו-כן הומלץ כי נהלי התיאום בין כוחות הצבא הפרושים בשטח לבין המשטרה ישופרו, ויבטיחו הזרמת מידע על עבירות וסיוע צבאי לחקירות המשטרה.³⁷

בעקבות המלצות ועדת שמגר נקטו מספר צעדים לתיקון הליקויים באכיפת החוק. כוחות המשטרה באזור תוגברו, הוקם מחוז משטרה חדש – מחוז ש"י – האחראי על הגדה המערבית, הוקמה תחנת משטרה נוספת בחברון ונקבעו סדרי תפילה חדשים במערת המכפלה למתנחלים ולפלסטינים. בנוסף, נקטו הרשויות, זמן קצר לאחר הטבח, בצעדים שונים נגד

דו"ח ועדת קרפ משנת 1982, אשר עסק באכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים החשודים בביצוע עבירות נגד תושבים פלסטינים,³⁰ וכן מחקרים שערכו בנושא ארגוני זכויות אדם,³¹ הצביעו בעבר על ליקויים חמורים בנושא זה. הטבח במערת המכפלה בפברואר 1994 שב והעלה את הנושא לסדר היום הציבורי והביא לבחינה מחודשת של האופן בו ממלאות הרשויות הישראליות את חובתן להגן על האוכלוסייה הפלסטינית.

בעקבות הביקורת שנמתחה לאחר הטבח על תפקוד הרשויות הישראליות בתחום זה, הוחלט, על יסוד הסכמה בין ישראל לאש"ף, על הקמתו של כוח משקיפים בינלאומי (טיפ"ה), שיקיים מעקב אחר הצעדים להשלת הסדר בחברון ויתרום להשבת תחושת הביטחון לתושבי העיר. כוח זה פעל בחברון בחודשים מאי-יולי, ומסר לצדדים המעורבים דיווחים יומיים ותקופתיים על מצב זכויות האדם בעיר.³²

כמו כן הוקמה בעקבות הטבח ועדת חקירה ממלכתית, בראשות נשיא בית המשפט העליון דאז, השופט מאיר שמגר. ועדה זו עסקה, בנוסף לארועי הטבח, בסוגיית אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בשטחים.

בדו"ח הוועדה (להלן דו"ח ועדת שמגר), שהתפרסם ביוני אותה שנה, נמתחה ביקורת נוקבת על רשויות אכיפת החוק, ונקבע כי אכיפת החוק על המתנחלים

30. דו"ח הצוות המתאם בראשות יודית קרפ, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה. הדו"ח הוגש ב-23.5.82 ליועץ המשפטי לממשלה. ועדת קרפ הוקמה במשרד המשפטים על-מנת להבטיח חקירה יעילה של חשדות בגין עבירות של אזרחים ישראלים כנגד פלסטינים בשטחים.

31. ר' למשל:

PHRIC: Israeli Violence in the Occupied Territories: 1980-1985.

בצלם, אכיפת החוק.

32. מזכר הבנה שנחתם בין ממשלות נורבגיה, איטליה ודנמרק ב-8.5.94.

33. דו"ח ועדת החקירה לעניין הטבח במערת המכפלה בחברון, התשנ"ד 1994, עמ' 157-200; 250-251.

34. שם, עמ' 192-193.

35. סעיף 59 לחוק סדר הדין הפלילי (נוסח משולב) תשמ"ב-1982.

36. שם, עמ' 250-251.

37. שם, שם.

38. ש"י: שומרון ויהודה.

מתנחלים, ובהם מעצרים מנהליים, הוצאת צווים שהגבילו את תנועתם והכרזה על התנועות "כך" ו"כהנא חי" כעל ארגונים אסורים על-פי הפקודה למניעת טרור.³⁹

1. אכיפת החוק על המתנחלים בחרון

מתחקיר **בצלם** עולה כי מאז פורסמו המלצות ועדת שמגר לא חל שיפור משמעותי בפעולתן של הרשויות האחריות לאכיפת החוק בחרון. טיפולם של חיילים ואנשי משטרה בארועים בהם נפגעים פלסטינים מידי מתנחלים מתאפיין עדיין במקרים רבים מדי בסלחנות, פשרנות ואי מיצוי הדין.

הבעיות שהועלו בדו"ח ועדת קרפ, בדו"ח ועדת שמגר ובדו"חות של ארגוני זכויות האדם השונים נותרו בעינם בכל הנוגע לאכיפת החוק על מתנחלים בחרון: במקרים רבים מונעים חיילים או שוטרים מפלסטינים להיכנס לתחנת המשטרה כדי להגיש תלונה; במקרים אחרים מתייחסים אליהם השוטרים בצורה עוינת ומזלזלת, פוטרים אותם בלך ושוב, או מסרבים לרשום את תלונתם. במספר מקרים שבדק **בצלם** נמנעו השוטרים מלעצור חשודים ולערוך חקירה ממצה, דבר שהביא לסגירת התיק בנימוק של "חוסר ראיות" או של "עברייני לא נודע". כמו כן נמנעה המשטרה מלפתוח בחקירה בעקבות מספר ארועים של הפרת חוק בידי מתנחלים, שבענינם לא הוגשה תלונה, אף שהגיע לידיה מידע אודות הארוע ממקורות אחרים.

בשל יחס זה, היוצר חוסר אמון בחקירות המשטרה, ולעתים גם בשל חשש מהתנכלות המתנחלים, נמנעים פלסטינים, לעתים קרובות, מהגשת תלונות במשטרה.⁴⁰

חיילי צה"ל, שנוכחים במעשי אלימות של מתנחלים נגד פלסטינים, מתעלמים לא פעם מחובתם להתערב בנעשה, לסכל עבירות ולעצור חשודים. כאשר התערבו

חיילים בארועים מעין אלה, פגעו לא אחת דווקא בפלסטינים או ברכושם.

אחד האמצעים בהם נקטו הרשויות כדי להתמודד עם הפרות החוק מצד המתנחלים, היה הוצאת צווי הגבלה על-ידי אלוף פיקוד המרכז ל-30 מתנחלים, שרבים מהם מתגוררים בחרון ובקריית ארבע הסמוכה. צווים אלה אסרו על המתנחלים להיכנס לעיר או לאזור מערת המכפלה לתקופה מוגבלת.

א. פציעה: איסחאק אבו סנינה, 17.6.94

בעדותו ל**בצלם** תיאר איסחאק טהה עיד אבו סנינה, בן 32, את מה שאירע כאשר היה בדרכו לעבודתו במרכז העיר, ביום 17.6.94 בשעות הבוקר:

ראיתי שני מתנחלים במרחק של כ-100 מטר לפני. הם זרקו עלינו אבנים כל הזמן. לא ידוע לי אם נזרקו עליהם אבנים. אחד המתנחלים היה כבן 50 והשני היה כבן 20. שניהם עמדו מאחורי מחסום שעמד באמצע הכביש, ליד שער ההתנחלות "בית הדסה".

אבן אחת פגעה ברגלי. התחלתי לצעוק לעבר המתנחלים. למקום הגיעה קבוצה של שלושה חיילים שהחזירה את המתנחלים להתנחלות. אנחנו המשכנו ללכת. לאחר 200 מ' הרגשתי פתאום פגיעה של יריה בצד ימין של רגלי. נפלתי על הרצפה. ארבעה בחורים הרימו אותי ולקחו אותי לבית-החולים אל-אהלי בחרון, משם העבירו אותי מיד לבית-החולים אל-מוקאסד לצורך ניתוח להוצאת הכדור.⁴¹

איסחאק אבו סנינה היה מאושפז כחודש בבית-חולים, ונאלץ לשכב בביתו תקופה ממושכת. זמן מה היה עליו להיעזר בקביים, כאשר מתקן ברזל מוברג אל תוך רגלו.

למרות שהקליע שהוצא מרגלו בבית-החולים הועבר לרשות המשטרה, לא הגיעו חוקרי המשטרה מיזמתם אל אבו סנינה לשם גביית עדותו; ביולי 1994 פנה למשטרה מיזמתו, אך השוטרים לא גבו ממנו תלונה

39. לביקורת על צעדים אלה ר' להלן, עמ' 22.

40. ר' **בצלם**, **אכיפת החוק**, עמ' 58-60. עו"ד באדירה ח'ורי, פרקליטת המוקד להגנת הפרט, מסרה לאחרונה ל**בצלם** כי בתיק הנתון לטיפול, העוסק בפציעת פלסטיני בידי מתנחל בחרון, התנו עדי הראיה את מתן עדותם בכך שזהותם תישאר חסויה, זאת בשל חשש מהתנכלות מצד המתנחלים המעורבים בארוע.

41. העדות נגבתה על-ידי תחקירן **בצלם** פואד אבו חאמד כ-21.6.94 בבית החולים אל-מוקאסד בירושלים.

לנתיב הנגדי. נתשה המשיך לנסוע עד למפעל שלו, שם עצר את המכונית:

עוד לפני שהספקתי לרדת, הרכב שעקפתי אותו בדרך עצר ממש לידי. ארבעה מתנחלים, שלושה מהם חמושים באקדחים ואחד חמוש בתת מקלע, ירדו מהרכב. הנהג נשאר ברכב. הם ניגשו אלי. שאלתי אותם בעברית: מה קרה? אחד אמר לי: כלום לא קרה, ונתן לי אגרוף בלסת שלי. ירדתי מהרכב. ניגש אלי אחד אחר ונתן לי גם מכה בלסת בקת של האקדח. נפלו לי חמש שיניים.

ניסיתי לברוח לתוך המפעל. הילדים שלי ושל אחי, העובדים במפעל, שהיו כל הזמן מחוץ למפעל וראו את המתרחש, נכנסו אחרי, אבל לא התערבו כי המתנחלים היו חמושים. שלושה מהמתנחלים נכנסו לתוך המפעל והיכו אותי באגרופים על הפנים, אך הצלחתי להתגונן. המתנחלים יצאו מחוץ למפעל, עמדו בפתח של המפעל וכיוונו את הנשק שלהם אלינו.

במקרה עבר באותו זמן גיפ צבאי במקום. בן אחי, מוסא, בן 24, רץ אחרי הגיפ ועצר אותו. הוא סיפר לחיילים על המתנחלים העומדים בפתח המפעל עם נשק. החיילים, אחרי ששמעו את מה שבן אחי סיפר להם, המשיכו לנסוע לאט לאט, עד שעצרו במרחק של כ-30 מטר מהמפעל. הם המשיכו לשבת בתוך הגיפ, הדליקו את הזרקור לכיוון הפנים שלנו וצפו בארוע. המתנחלים עמדו בפתח עם נשק כ-5 דקות והחיילים צפו במתרחש, בלי לדבר או להתערב. לאחר מכן המתנחלים עלו לרכב ועזבו את המקום כרכב שלהם, שהיה רכב מסוג רנו 9 בצבע אפור.

פארס נתשה נלקח לחדר מיון בבית-החולים אל-אהלי בחברון. למחרת פנה לראש העיר ודיווח לו על הארוע. ראש העיר התקשר למינהל האזרחי ודיבר עם אחד הקצינים שם. על השתלשלות הארועים לאחר מכן המשיך נתשה ומסר:

ראש העיר אמר לי לפנות למינהל בממשל בחברון ולבקש את "קפטן אייל". הלכתי למינהל מיד

באותו יום, והורו לו לשוב ב-1.8.94. בתאריך זה הגיע אבו סנינה שוב למשטרה והגיש תלונה מפורטת, אשר כללה שמות של שני עדי ראיה לירי. העדים זומנו למשטרת חברון, ומסרו פרטים מזהים לגבי היורה, המוכר להם כמתנחל העוסק בהובלת נוסעים באזור. עו"יד לאה צמל, שייצגה את איסחאק אבו סנינה, פנתה בענייניו למשטרת חברון. ב-5.9.94 נמסר לה ממשטרת חברון כי החקירה בעיצומה. ב-15.1.95 הודיעה משטרת חברון לעו"יד צמל כי תיק החקירה נסגר בעילה של "עבריינין לא נודע".

עו"יד צמל קיבלה מהמשטרה, לבקשתה, עותק מתיק החקירה. מעיון בתיק התברר כי הוא מכיל רק את ההודעות שמסרו המתלונן ועדי הראיה במשטרה וכי לא נעשה מאמץ כלשהוא לאתר את היורה, באמצעות מסדר זיהוי למשל ולא נחקרו החיילים שהיו עדי ראיה לארוע. ב-19.10.94 הודיע פרקליט פיקוד המרכז לעו"יד צמל, בעקבות פנייתה, כי הצבא לא חקר את הארוע ואין מקום להורות על חקירה כזו "בשל מיעוט הפרטים".

איסחאק אבו סנינה עתר לבג"צ בתביעה להורות למשטרה לפתוח מחדש את תיק החקירה ולעשות את הנדרש לשם מיצוייה, וכן להורות לפרקליט פיקוד מרכז למצות את החקירה בנוגע לנוכחות החיילים בארוע.⁴² בתחילת יולי 1995 נמסר **לבצלם** מן המשטרה כי בעקבות פרסום דבר העתירה בעיתונות – וטרם שנמסרה העתירה עצמה לידי המשטרה – פתחה משטרת חברון את תיק החקירה מחדש, זומנו עדים, והחקירה נמצאת בשלבי סיום.⁴³

ב. תקיפה וגרימת חבלה: פארס נתשה, 23.8.94

פארס מוסא עבד אל-חאפז נתשה, בן 40, מסר בעדותו **לבצלם** כי ביום 23.8.94, כאשר נהג במכוניתו בדרכו למפעל הזכוכית שבבעלותו, הנמצא על הכביש הראשי שבין חלחול לחברון, עקף מכונית אחרת ואז נצמד נהג המכונית למכוניתו של נתשה וניסה להדוף אותה.

42. עתירה שהוגשה בבג"צ 3517/95. **אצחאק אבו-סנינה** נ. **משטרת חברון והפרקליט הצבאי הראשי** (טרם ניתן פס"ד).
43. רב-פקד יוני ציוני, קצין מדור פיקוח במחלקת חקירות ותביעות במטה הארצי של המשטרה, בשיחה טלפונית, בתחילת יולי 1995.

הקברות הישן בחברון וראה שבע מכוניות ישראליות חונות לצד הכביש:

הנוסעים ירדו מהמכונות והחלו לירות באוויר. כנראה שצעירים יידו לעברם אבנים. כשראיתי מה קורה, עצרתי את המכונת שלי במרחק של 15 מ' מהמכונות של המתנחלים. רציתי להסתובב ולחזור אך לא יכולתי בגלל שמאחורי נעצר מערב לבטון. פניתי לסמטה צדדית על-מנת להסתובב. ברגע שהמתנחלים הבחינו שאני בורח מהמקום הם התקרבו אלי וידו אבנים לעבר שמשות המכונת שלי. השמשה הקדמית נשברה וגם כל השמשות בצד השמאלי של הרכב – הצד ממנו הגיעו המתנחלים.

[...] אני נפצעתי בפני ובכתפי מרסיסי זכוכיות וגם מאבנים שנכנסו לתוך המכונת ופגעו בי. כאשר הבחנתי שהמתנחלים מתקרבים אלי מיהרתי ונסעתי לכיוון ההפוך. הגעתי לבית-החולים, שם קיבלתי טיפול ראשוני וחזרתי לביתי.

ג'יהאד א-נג'אר תיקן את מכונתו בעלות של כ-300 ש"ח. כעבור שבוע פנה למשטרת חברון כדי להגיש תלונה על הארוע:

הגעתי לממשל, שם נמצאת המשטרה, בשעה 8:00 בבוקר. ניגשתי לחיילים בש.ג. ואמרתי להם שאני רוצה להגיש תלונה. החיילים אמרו לי: חכה כאן עד שיגיע השוטר.

חיכיתי כארבע שעות. בסביבות השעה 12:00 הגיע השוטר לשער. סיפרתי לו על הארוע. השוטר הכניס אותי לבנין וגבה ממני עדות. השוטר שחקר אותי אמר לי במהלך החקירה: אולי אלה שיידו אבנים לעבר מכונתך הם מאנשי החמאס ולא מתנחלים. אמרתי ששבע מכוניות עמדו בכביש וכל נוסעיהן ירו באוויר. כמעט לכולם היו כיפות. השוטר חקר אותי במשך שעה וחצי. בגלל שהשוטר לא ידע בכלל ערבית הוא רשם את

מהעיריה ומסרתי את תעודת הזהות שלי לש.ג. ואמרתי לו שאני מוזמן ל"קפטן אייל". החייל לקח את תעודת הזהות שלי ונכנס פנימה. אני המתנתי בשער כ-15 דקות. לאחר מכן חזר הש.ג. עם תעודת הזהות שלי ונתן לי זימון ל"קפטן ארז" לתאריך 28.8.94.⁴⁴

בתאריך שנקבע חזר נתשה למשרדי המינהל. הוא המתין כרבע שעה, ואז יצא החייל מהבנין והורה לו לחזור כעבור ארבעה ימים ל"קפטן ארז". כששב במועד החדש, נמסר לו כי עליו לשוב בעוד שבועיים. הוא לא עשה כן.

בצלם פנה למשטרת ישראל על-מנת לברר מה היו תוצאות החקירה של הארוע. מחלקת חקירות ותביעות במשטרה השיבה:

1. מעיון בפנייתכם שבסמך בצירוף הכתבה מעיתון עולה כי המתלונן לא הגיש תלונה במשטרה על הארוע אלא פנה למינהל האזרחי ולדבריו נדחה על-ידם.

2. מכל מקום ברור שהארוע בנידון לא נחקר על ידי המשטרה אם לא דווח לה על הארוע.

3. יש להפנות את המתלונן לתחנת המשטרה בחברון לשם הגשת תלונה והיא תטופל בהתאם.⁴⁵

כאמור, על המשטרה לפתוח בחקירה כאשר מגיע לידיה מידע לגבי עבירה מכל מקור שהוא, גם כאשר הנפגע אינו מתלונן בעצמו בפניה. המקרה שלעיל תואר בהרחבה בכתבה במקומון כל-העיר כשבועיים לאחר הארוע.⁴⁶

ג. פציעה ופגיעה ברכוש: ג'יהאד א-נג'אר, 28.11.94

ג'יהאד עבדאללה א-נג'אר, בן 27, מסר בעדות ל**בצלם** כי ב-28.11.94, בדרכו למרכז העיר, התקרב לבית

44. העדות נגבתה על-ידי תחקירן **בצלם** באסם עיד ב-25.8.94 בחברון.

45. מכתב ל**בצלם** מרב-פקד יוני ציוני, קצין מדור פיקוח, בשם ראש מחלקת חקירות ותביעות במטה הארצי של המשטרה, מיום 23.1.95.

46. ר' הלל כהן, "ואז הם נתנו לי אגרוף", **כל העיר**, 9.9.94.

עדויות בעברית, למרות שאינני קורא עברית. חתמתי על העדות שלי, מבלי לדעת מה כתוב בה.⁴⁷

ב-22.3.95 פנה **בצלם** למשטרה על-מנת לברר מה היו תוצאות חקירת הארוע. בתשובה נמסר מן המשטרה כי "בתאריך 24.12.94 התיק נסגר ע"י קצין אח"ק יהודה מהעילה עבריון לא נודע".⁴⁸

ב-13.4.95 פנה **בצלם** בנוגע לארוע זה למחלקת החקירות והתביעות במשטרה בשאלה מה היו תוצאות החקירה בכל הנוגע לאלימות המתנחלים בארוע ולנזקים שנגרמו. עד לכתיבת דו"ח זה לא התקבלה תשובה. **בצלם** פנה גם לפרקליטות הצבאית באשר להתנהגות החיילים בארוע. בתגובה נמסר כי הפנייה הועברה לעיונו של פרקליט פיקוד המרכז, וכי זה ישיב עליה. עד למועד כתיבת הדו"ח טרם נתקבלה תשובה.⁵⁰

ד. התפרעות בשוק, 19.3.95

עפיף יחיא עבד א-רחמן זרייר, בן 34, הוא בעליה של מכולת הממוקמת על הכביש המוביל לקריית ארבע. זרייר מסר בעדותו ל**בצלם**, כי ב-19.3.95, בסביבות השעה 20:00, בעת שישב בחנותו יחד עם אנשים נוספים, שמע צרור יריות. כשהביט החוצה, ראה קבוצת מתנחלים הצועדת בכביש:

התחלתי להכניס לחנות את ארגזי הירקות שהיו על מדרגות החנות. האנשים שהיו איתי בחנות עזרו לי. המתנחלים הגיעו לחנות שלי והחלו לזרוק אבנים ובקבוקים ריקים לעבר החנות. הם שברו את החלונות של החנות.

למקום הגיעו חיילים והורו לי לסגור מיד את החנות ולהישאר בפנים. סגרתי את החנות. לא הספקתי להכניס את כל הירקות לחנות ורוב הירקות נשארו בחוץ. המתנחלים פיזרו את כל ארגזי הירקות על הכביש והחיילים עמדו בצד והסתכלו עליהם.

אני נשארתי בתוך החנות. התקשרתי לראש העיר, למזכיר העירייה וגם לאנשי הביטחון ביריחו כדי שיבואו לחלץ אותנו. מן העירייה הודיעו לי שעוד מעט יגיעו לעזור לי. בסביבות השעה 21:30 שמעתי מישהו קורא לי לצאת. פתחתי את החנות וראיתי קבוצה של צלמים פלסטינים שקראו לי ולשארו האנשים בחנות לצאת החוצה וללכת הביתה. כשיצאנו הבחנתי שבמכונית שלי, מסוג אופל קורד, שנת '75, שחנתה מול החנות, נופצו כל השמשות.⁴⁹

ה. פגיעה ברכוש בבית משפחת זאהדה, 15.5.95

מופיד איברהים סאדק זאהדה, בן 41, המתגורר סמוך להתנחלות שליד בית הכנסת אברהם אבינו בחברון, מסר ל**בצלם** כי ב-15.5.95, שלושה ימים לפני ל"ג בעומר, בעת שהיה בשוק, שמע קול נפץ של שבירת עצים:

הסתכלתי וראיתי שני נערים חובשי כיפות, בני 14-16 אני חושב, נכנסים לתוך דירה שבבעלות משפחתי, שוברים דלתות, דלתות של ארונות קיר, מיטות ודברי עץ אחרים, יוצאים וזורקים אותם למטה, לשטח שבין הדירות הפלסטיניות למתחם "אברהם אבינו". ניגשתי למקום ממנו אפשר לראות טוב יותר (בדירה שלושה חדרים שאינם צמודים) וראיתי כי בעצם היו בדירה ובסביבותיה שישה נערים, שעסקו בנייתן הרהיטים [...].

דיברתי עם החיילים במחסום. הם יכלו לראות בעצמם את הנערים שוברים רהיטים. החיילים קראו בקשר למשטרה, ובמקביל הלכו לנסות לעצור את הנערים. היו שם בסך הכל אולי שישה נערים. הם התנגדו לחיילים בכוח. באה המשטרה, תוך אולי 10 דקות. הם הורידו את הנערים מהדירה אבל עצרו רק אחד. זאת משום שהורי הנערים באו ממתחם "אברהם אבינו" והתחילו לצרוח על השוטרים.

47. העדות נגבתה על-ידי חקיקרן **בצלם** באסם עיד ב-27.12.94 בחברון.

48. מכתב מרב-פקד יוני ציוני, קצין מדור פיקוח, בשם ראש מחלקת חקירות ותביעות במטה הארצי של המשטרה, ל**בצלם**, 20.7.95.

49. העדות נגבתה על-ידי חקיקרן **בצלם** באסם עיד ב-27.3.95 בחנותו של עפיף זרייר.

50. מכתב מעוזר התובע הצבאי הראשי, קמ"ש ליאור איזנפלד, ל**בצלם**, 25.5.95.

רחוב בשוק בחברון לאחר התפרעות מתנחלים, יוני 1995. צילום: זום 77

השוטרים לקחו את מופיד זאהדה לתחנת המשטרה, כדי שימסור עדות:

החזיקו אותי שם שעות. שוטר בשם פאריד גבה את העדות. ארבע פעמים הוא חקר אותי ושאל את אותן שאלות. הנער שנעצר היה שם גם כן, אבל שחררו אותו לפני. פתאום פאריד שואל אותי: אתה מזהה את הנער שהיה פה? אמרתי: תראה לי אותו. הוא אמר: שחררו אותו כבר.

רק בשעה 2:00 בבוקר שוחרר מופיד זאהדה ונאלץ לשוב לביתו ברגל.⁵¹

על-פי דיווחים בעיתונות, הוצא צו מעצר נגד מתנחלים שנחשדו במעורבות בארוע זה.⁵² בתשובה לפניית **בצלם** נמסר ממחלקת חקירות ותביעות במשטרה כי החקירה בנידון הסתיימה ב-28.8.95 וכי התיק הועבר לתביעות מחוז ש"י.⁵³

2. אכיפת החוק בשכונת דבוייה

סקירת הארועים שהתרחשו בשכונת דבוייה במהלך השנים ממחישה את הליקויים המתמשכים באכיפת החוק על מתנחלי חברון, ואת המחדלים של כוחות הביטחון בהגנה על התושבים הפלסטינים ורכושם מפני התנכלויות חוזרות ונשנות של מתנחלים בעיר. בשכונה זו, שבמרכז חברון, מצויים מספר מבנים בהם מתגוררים מתנחלים: "בית הדסה", "בית שניאורסון", "בית חסון" ו"בית רומנו".

ב-1981, שנתיים לאחר הקמת ההתנחלות ב"בית הדסה", התלוננו תושבים פלסטינים על התנכלויות חמורות מצד המתנחלים. תושבים המתגוררים סמוך ל"בית הדסה" דיווחו אז על יידוי אבנים, הטרדת לקוחות בחנויות, איומים באלימות, גניבת רכוש, שיסוי כלבים בפלסטינים ועוד. הפלסטינים אף מחו על התייחסות בלתי-הולמת של כוחות הביטחון לתלונות המוגשות להם.⁵⁴

לנוכח ריבוי ההטרדות מצד המתנחלים והתעלמות הרשויות מתלונות הפלסטינים, עתרו מספר תושבים לבג"צ, בדרישה שהמתנחלים יפנו את המבנה. העתירה לבג"צ נדחתה, בין השאר, לאחר שבאת כוח המדינה הצהירה כי ניתנו הוראות להבטיח את החוק והסדר במקום. כן התחייבה באת כוח המדינה כי הרשויות יתייחסו במלוא כובד הראש להפרות הסדר, ויטפלו בתלונות הפלסטינים בחיפזות וביעילות.⁵⁵

למרות התחייבות זו של המדינה בבג"צ, נשאר המצב כשהיה. ארבע שנים לאחר מכן, באוגוסט 1985, דווח שוב בתקשורת כי תושבי שכונת דבוייה מתלוננים על התנכלויות רבות מצד המתנחלים, בעיקר ברחוב הגובל ב"בית הדסה". לדברי התושבים המתגוררים באזור, יידו המתנחלים אבנים ובקבוקים לעבר בתיהם והשליכו אשפה לחצרותיהם. אחד מהתושבים מסר כי פעם אחת אף הושלך עיתון בוער לעבר מיכלי הגז של ביתו. בעלי חנויות בשכונה התלוננו כי המתנחלים מיידים אבנים לרחוב ופוגעים בעוברים ושבים.⁵⁶

לאחר הטבח במערת המכפלה נחסם הרחוב המרכזי בשכונה, רחוב א-שוהדא, למעבר פלסטינים שאינם תושבי השכונה ונאסרה לחלוטין כניסת מכוניות של פלסטינים. פרנסתם של בעלי העסקים בשכונה נפגעה קשות כתוצאה מכך: תחנת הדלק שברחוב הראשי נסגרה לאחר שהגישה אליה נחסמה בפני המכוניות הפלסטיניות. גם החנויות הסמוכות לה נסגרו על-ידי בעליהן לאחר שתנועת הקונים באזור פחתה. כיום חסום רק חלק מהרחוב, אך על פלסטינים אסורה עדיין הכניסה במכוניות.

סמיחה מאגיד א-תמימי, תושבת שכונת דבוייה בחברון, תיארה בעדותה ל**בצלם** ארוע הממחיש את המתרחש בשכונה:

לפני כשלושה חודשים הוכרז על עוצר בעיר. אני גרה בדבוייה. היה לי בבית מחסור במים. שלחתי את הבת שלי, בת ה-15, לשכונת שלנו למלא דלי מים. כאשר בתי ירדה שמעתי אותה צועקת.

51. העדות נגבתה על-ידי חוקר **בצלם** יובל גינבר ב-22.5.95 בחברון.

52. ר' **כל העיר**, 16.6.95, **ירושלים**, 16.6.95.

53. מכתב מרב-פקד יוני ציוני, קצין מדור פיקוח, בשם ראש מחלקת חקירות ותביעות במטה הארצי של המשטרה, מה-17.9.95.

54. ר' יהודה ליטני, "תזכורת מחברון", **הארץ**, 18.7.80; יהודה ליטני, "השיבה לעיר האבות", **הארץ**, 27.3.81; יהודה ליטני, "הצד האפל של בית הדסה", **הארץ**, 29.3.81.

55. בניצ' 175/81, **מוסטפה ענאבי אל נתאשה ואח' נ' שר הביטחון**, פ"ד ל"ה (3), 361-367.

56. ר' יהודה ליטני, "בית הדסה חוזר למפה", **הארץ**, 30.8.85.

לצעוק. השכן שלי ממוזל ניסה להגיע אלינו לבית כדי להגן עלינו, אך החיילים הגיעו למקום והחלו להכות את שני שכני, שיצאו מבתיהם להגן עלינו, בטענה שהפרו את העוצר.

זה נמשך כשעתיים עד שהגיעו אנשי מג"ב שהרחיקו את המתנחלים ושחררו את שני השכנים שלנו.⁵⁷

ירדתי לרחוב וראיתי כ-15 ילדות של מתנחלים גוררות את בתי בשערה לכיוון המחסום של "בית הדסה". בתי הגדולה לקחה חתיכת גומי והרביצה לאחת הילדות עד שחילצנו את הבת שלי מידיהם.

הילדות הלכו ל"בית הדסה" והביאו מתנחלים מבוגרים, שהחלו לדפוק על הדלת וליידות אבנים ובקבוקים לעבר הבית. אני ובנותי התחלנו

57. העדות נגבתה על-ידי תחקירן **בצלם**, באסם עיד, ב-17.9.95 בחברון.

חלק ג' - הפרות זכויות אדם של מתנחלים בחברון

אלימות כלפי מתנחלים בעת פיזור הפגנה ובמעצר, 22.9.94

ב-22.9.94 תכננו ארגוני המתנחלים לקיים עצרת בחברון. צה"ל נתן בתחילה אישור לכך, אך ביטל אותו מאוחר יותר. למרות זאת, הגיעו מתנחלים רבים למערת המכפלה. אנשים שנטלו חלק בארוע מסרו ל**בצלם** כי השוטרים נהגו באלימות רבה כלפי המשתתפים.⁵⁹

שלוש קובללקין, תושב גבעת החרסיה, מסר בעדותו ל**בצלם**:

נכנסנו לרחבת המערה. היו שם אלפים כבר. היה הרבה בלגאן, עימותים עם שוטרי מג"ב. הם תפסו בחור אחד, וחמישה שוטרים קפצו עליו, עיקמו לו את הידיים, חנקו אותו. הוא לא התנגד בכלל, נראה חצי מת. אנשים משלנו באו לחלץ אותו ואז באו עוד שוטרים ותפסו אותו, שלא יוציאו אותו משם. ראיתי שהוא מתעלף בידיים שלהם, היה עם הראש למטה. צעקתי להם: הרגתם אותו, תעזבו אותו. הם תפסו אותי גם. אולי חמישה שוטרים. אמרתי להם: תעזבו אותי, אני לא מתנגד. לקחו אותי שני שוטרים לניידת. גם את הבחור שהוא הביאו ליד הניידת, והוא שכב ללא הכרה.

המשטרה עצרה כ-20 מפגינים, שנלקחו לבנין הממשל בחברון, שם, על-פי עדותו של קובללקין, נתקלו העצורים באלימות נוספת:

אנשים החלו לשיר שירים. שרו "עם ישראל חיי" שוב ושוב. נכנס שוטר, צועק: שקט, שקט, אבל האנשים המשיכו לשיר. הוא התחיל לחלק

בנסיגותיהם להתמודד עם הפרות החוק מצד המתנחלים. נקטו הרשויות לא פעם, בעקבות הטבח במערת המכפלה, באמצעים הפוגעים בזכויות האדם. בין השאר נעצרו במעצר מנהלי מספר מתנחלים מחברון ונאסרה פעילותן של התנועות "כך" ו"כהנא חיי", אשר רבים מחבריהן נמנים על מתנחלי חברון.

בצלם מתנגד באופן עקרוני למעצרים מנהליים, מפני שאמצעי זה מנוגד לזכות הבסיסית של כל אדם להליך משפטי. עם זאת החוק הבינלאומי אינו אוסר על מדינה לנקוט בו במקרים חריגים.⁵⁸ לדעת **בצלם** ניתן לנקוט בצעד זה רק כאשר קיימת סכנה שהמשך פעילותם של אנשים מסוימים יסכן חיי אדם. צעד כזה יינקט רק כל עוד לא נאספו נגד האדם ראיות המספיקות להעמדתו לדין. יש להפעילו לזמן קצוב ומוגבל, תחת ביקורת שיפוטית, ורק לאחר שמוצו כל האמצעים החוקיים האחרים על-מנת לסכל אותה סכנה. לדעת **בצלם** אין מעצרו המנהלי של מתנחלים בעקבות הטבח עומד באמות-מידה אלה.

בצלם מתנגד גם להוצאה של "כך" ו"כהנא חיי" אל מחוץ לחוק בנסיבות הקיימות. זאת משום שהוצאת ארגונים אל מחוץ לחוק יכולה לבוא רק כצעד אחרון, לאחר שמוצו כל האמצעים לאכיפת החוק על חברי אותם ארגונים שנחשדו בעבירות על החוק. צעדים אלה לא ננקטו באופן ממצה במקרה של חברי "כך" ו"כהנא חיי". בעבר התנגד **בצלם** גם להוצאתם מחוץ לחוק של ארגונים פלסטיניים, כגון 'פתח' ו'חמאס'.

נוסף לצעדים אלה, הפעילו כוחות הביטחון לא פעם כוח מופרז כנגד מתנחלים בשטחים בנסיבות שונות. תחקירני **בצלם** גבו מספר עדויות ממתנחלים תושבי חברון בנוגע להפרות של זכויותיהם ולאלימות שהפעילו נגדם שוטרים.

58. ר' **בצלם**, **עצורים בלא משפט, מעצרים מינהליים בשטחים מתחילת האינתיפאדה**, ירושלים, אוקטובר 1992.

59. העדויות בנוגע למקרה זה נגבו על-ידי חוקר **בצלם** יובל גינבר ב-30.9.94 וב-7.10.94 בחברון.

"כאפות", סטירות, תפס משהו, שם לו אזיקים מאחורי הגב וזרק אותו לאיזה חדר. שוטרים אחרים לא הרביצו אבל גם לא התערבו. אחר כך הוא נכנס למטבח, זרק עלינו כוסות, מלחיות, קופסאות שימורים.

למחלקה לחקירות שוטרים הוגשו מספר תלונות לגבי אלימות השוטרים בהפגנה זו על-ידי מתנחלים וגם **בצלם** העביר למחלקה זו את העדויות שגבה על הארועים בהפגנה.

בנוגע לאחת התלונות, לגביה פנה גם **בצלם**, כתב ערוך שנדר, מנהל המחלקה לחקירות שוטרים, למתלוננת, נעמה אופן, אשר העידה על אלימות קשה שהופעלה נגדה ונגד אדם נוסף, כי החקירה בנדון הסתיימה וכי התיק נסגר מכיוון שלא ניתן היה לברר את התלונה עד תום.⁶⁰ תלונה אחרת, בדבר השלכת חפצים על נער בהיותו בבית המעצר במשטרת חברון, הביאה להחלטה להעמיד את השוטר שביצע את המעשה לדין משמעתי.⁶¹ לגבי שאר התלונות על ארועים בהפגנה לא נמסרה כל תשובה עד למועד פרסום הדו"ח.

מעצר אליים ופגיעה בזכויות בעצירה: ענת כהן, 6.10.94

ענת כהן, המתגוררת ב"בית הדסה" שבחברון, נעצרה ב-6.10.94, בסביבות השעה 9:30 בבוקר. על-פי עדותה ביקשה כהן מהשוטרים לאפשר לה להגיע לביתה ולקחת את בנה, תינוק בן חודשיים שינק עדיין – זכות המוקנית לה מתוקף פקודות המשטרה.⁶² השוטרים סירבו.

הלל הורביץ, שנקרא למקום כדי לסייע לענת כהן, מסר בעדותו **לבצלם**.⁶³

ראיתי את ענת כשהיא יושבת וחובקת גדר, ושני שוטרים אוחזים בה בכוח, אחד מימין ואחד

משמאל, ומנסים למשוך אותה מהגדר. היא אמרה להם: יש לי בבית תינוק בן חודשיים. היא ביקשה להניק את התינוק ואמרה שאז תבוא איתם. הם אמרו לא, עכשיו את באה איתנו. כדי לשבור אותה הם הצמידו את ידיה בכוח אל הגדר. היא צעקה: אתם מכאיבים לי, והם המשיכו. מתוך המאבק הנעליים שלה נפלו. השוטרים אמרו לי שהם מחזיקים אותה שלא תיפול [...]

השוטרים קראו לעוד ניידת. באו שמונה שוטרים, חלק באזרחי. השוטרים דחפו מספר נשים שהיו שם, ובכוח חמישה או שישה שוטרים סחבו אותה כמו איזה חתול וזרקו אותה לתוך הניידת. הניידת נסעה משם.

בצהריים הגיעו לבנין הממשל, לשם נלקחה ענת כהן, כ-20-30 נשים יחד עם ילדיהן. נחמה מושניק, שהיתה בנייהן, מסרה בעדותה **לבצלם**:

בחצר אמרו לנו חיילים לצאת, אך בטרם הספיקו כולן לצאת (אני הייתי בחוץ כבר) ראיתי קצין צבא מתנפל על הנשים. החיילות באו לידו ושמעתי אותן אומרות: אל תיגע, אנחנו נטפל בהן. הוא נתן אגרופים לנשים. הוא לא אמר כלום.

רק בשעות הצהריים אפשרה המשטרה להביא לענת כהן את תינוקה.

בעקבות פניית גורמים שונים, וביניהם **בצלם**, החליטה המחלקה לחקירות שוטרים להמליץ בפני פרקליטות המדינה להעמיד לדין פלילי שוטר נגדו התלוננה ענת כהן. שני שוטרים נוספים שהיו מעורבים בארוע הועמדו לדין משמעתי בגין התנהגות שאינה הולמת.⁶⁴

60. מכתב מערך שנדר, מנהל המחלקה לחקירות שוטרים, נעמה אופן (העתק **לבצלם**), 30.8.95.

61. מכתב מערך שנדר, מנהל המחלקה לחקירות שוטרים, לשמואל ודליה דניאל מחברון, מה-8.5.95. נמסר **לבצלם** על-ידי אורית סטרוק, מועד היישוב היהודי בחברון.

62. סעיף 5 (5) לפקודת משטרה מסי' 12.03.02 קובע כי בעת מעצר אין להפריד בין כלואה הנתונה למעצר לבין תינוק שהיא מטופלת בו.

63. העדויות נגבו על-ידי חוקר **בצלם** יובל גינבר ב-7.10.94 בחברון.

64. מכתב מערך שנדר, מנהל המחלקה לחקירות שוטרים, לענת כהן, (העתק **לבצלם**), מיום ה-21.5.94.

נוכחותם המוגברת של כוחות הביטחון בחברון רק מחמירה את המצב וגורמת להפרות של זכויות האדם של הפלסטינים ולשיבוש סדרי חייהם יותר מכל עיר אחרת בגדה.

המסקנה המתבקשת ממצבה הייחודי של ההתנחלות בחברון – אשר נמצאת בתוך עיר פלסטינית גדולה, ויוצרת חיכוך מתמיד בין התושבים הפלסטינים למתנחלים – היא בלתי נמנעת: המשך נוכחותם של המתנחלים בחברון כרוך בהכרח בהמשך הפגיעות בזכויות האדם של התושבים הפלסטינים.

לכאורה ניתן היה להשאיר את ההתנחלות בחברון על כנה ולהעביר את האחריות הכוללת בחברון לרשות הפלסטינית, תוך התחייבות מצידה לשמור על זכויותיהם של המתנחלים. אולם, לנוכח ההיסטוריה הארוכה של עימותים מתמשכים בין שתי האוכלוסיות והעמדות המנוגדות של הפלסטינים והמתנחלים בחברון לגבי הפתרון הרצוי, ברור שפתרון זה אינו בר-סיכוי.

בצלם קורא לממשלת ישראל לפנות את ההתנחלות מלב חברון ובמקביל להוציא את כוחות הביטחון הישראליים מהעיר. פעולה זו מתבקשת נוכח המצב האבסורדי שנוצר בחברון, בו נוכחות מיעוט של כ-450 מתנחלים משבשת את חייהם של כ-120,000 תושבים פלסטינים, ונוכח העובדה שעצם הקמת ההתנחלות בחברון (כמו שאר ההתנחלויות בשטחים) והמשך קיומה עומדים בניגוד למשפט ההומניטרי הבינלאומי. עם זאת, על שלטונות ישראל להקפיד כי כל פינוי של מתנחלים ייעשה תוך כיבוד זכויות האדם שלהם.

פתרון זה אינו מהווה עמדה פוליטית, אלא נועד לשים קץ להפרות של זכויות האדם של הפלסטינים בחברון, שרבות מהן הן תולדה של הימצאות ההתנחלות בלב העיר. כל פתרון מדיני שישאיר את ההתיישבות היהודית בלב חברון ואת השליטה בעיר בידי ישראל, באופן מלא או חלקי, יגרום, בהכרח, להמשך הפגיעות בזכויות האדם של התושבים הפלסטינים.

"בשלב זה הדו-קיום בחברון הוא מצב בלתי-אפשרי. אנחנו לא נפקיר אף אדם, אף מתנחל וכל תושב אחר של חברון, אבל חשבון הנפש מוכרח להיות לא רק צבאי אלא כולל, במובן הרחב ביותר של המילה."

– שר החוץ שמעון פרס⁶⁵

במשך למעלה מעשרים שנה אירעו אינספור ארועים אלימים בין מתנחלים בחברון לבין תושבים פלסטינים בחברון. בעוד הרשויות הישראליות פעלו בצורה נחרצת, לעתים קרובות תוך הפרה בוטה של זכויותיהם של פלסטינים, על-מנת להגן על המתנחלים ולהעניש את הפוגעים בהם, נכשלו אותן רשויות בתפקידן להגן על חייהם, גופם ורכושם של התושבים הפלסטינים בחברון מפני ההתקפות החוזרות ונשנות של המתנחלים בעיר.

במהלך השנים התגלו ליקויים חמורים בנושא אכיפת החוק על מתנחלים בכלל, ועל מתנחלי חברון בפרט, זאת למרות שהרשויות הישראליות התחייבו, פעם אחר פעם, לפעול בתקיפות נגד מעשי האלימות. כבר ב-1982 קבעה ועדת קרפ כי קיימים ליקויים רבים באכיפת החוק. 12 שנה לאחר מכן קבעה ועדת שמגר:

דיו רב שנפכה בנושא זה, והושמע הרבה מלל, אולם כל שנעשה בפועל היה איטי מדי, מעט מדי ומאוחר מדי. [...] לא כל התלונות טופלו כדבעי, לא כל ארוע פלילי נחקר, או נחקר עד תומו, ולא כל האשמים הובאו לדין.⁶⁶

מתהקיר **בצלם** עולה כי גם לאחר ועדת שמגר, ולמרות ההמלצות המפורטות והמפורשות שלה בנוגע לשיפורים הנדרשים בתחום זה, ממשיכים כוחות הביטחון גללות אוזלת יד אל מול מעשי האלימות התדירים של מתנחלי חברון כנגד פלסטינים בעיר.

65. בראיון למבט לחדשות, מצוטט בעל-המשמר, 28.3.94.

66. דו"ח ועדת שמגר, עמ' 192.

דובר צה"ל
ענף הסברה
18 ספטמבר 1995

התיחסות דו"צ לדו"ח "בצלם"

צה"ל וכוחות הבטחון אמונים על השלטת בטחון, חוק וסדר באיו"ש לרבות במרחב העיר חברון. כדי לממש את המטרה נוקט צה"ל שיטות ואמצעים מגוונים, ביניהם פעילות נקודתית נגד חוליות פח"ע, הצבת מחסומים, הטלת עוצרים ועוד.

האמצעים הללו מופעלים לאחר שנשקלו היטב תוך ניסיון לפגוע פגיעה קטנה ככל האפשר ברקמת החיים השוטפים של תושבי האיזור. היות ובאיזור חברון כמות פיגועי הטרור גדולה יותר מאשר במקומות אחרים, ננקטו אכן פעולות כמתואר לעיל.

כזכור, מאז הסכם אוסלו נהרגו בחברון 9 יהודים. זאת בגין ריבוי פעולות חמאס במרחב. תוך חיפוש מירב החוליות המבוקשות נערכו הקלות וחתימה לנורמליזציה ככל שניתן.

תחקיר "בצלם" מתעלם מהעובדה שמאז ינואר '94 נהרגו בחברון 6 ישראלים וחיילים, נפצעו 17 מירי, הונחו 30 מטעני חבלה, נזרקו 6 רימונים ו-10 נסיונות דקירה מהם נפצעו 6 אזרחים וחיילים ישראלים. באשר לטענות על הטמעות בתושבי העיר, צה"ל רואה בחומרה רבה כל מקרה של התנהגות בלתי הולמת וחריגה מהנהלים וממצה את הדין עם חיילים שנתפסים במעשים הנוגדים את הפקודות.

יצויין כי ארגון "בצלם" פירסם את מסקנות הדו"ח בטרם קיבל התיחסות צה"ל ובכך בחר להתעלם משיקולים בטחוניים הקובעים את דפוס הפעילות של צה"ל.

תגובת משטרת ישראל

בצל"ם

המטה הארצי / אגף החקירות
מחלקת החקירות ותביעות
טל' 02-309330
פקס: 02-309111
ירושלים, יא בכסלו תשנ"ו
(4.12.95)
033/39662 - 0101/ל5

אל
יזהר באר
"בצל"ם"
רח' עמק רפאים 42
93141_01

הנדון: טיוטא של דו"ח בענין הפרת זכויות האדם בחברון
מאז הטבה במערכת המבפלה
סימוכין: שלכם ש.מ. 5000 מ- 14.9.95

1. באענה למכתבכם שבסמך הרינו לאשר קבלת הפרק העוסק בפעילות המשטרה בנושא אכיפת החוק על התושבים היהודים בשטחים.
2. משטרת ישראל עשתה ועושה ככל יכולתה לאכיפת החוק בשטחים, אם כי ברור, שלאור הבעיות הרבות הקיימות שחלקן הועלו בדו"ח שנכתב על ידכם, כרוך הדבר בקשיים רבים.
3. לאור ריבוי המקרים הנושאים והפענות שהועלו בדו"ח אני צופה שבדיקה יסודית תארך זמן מה. אם כי בחלק מהמקרים אני מניח שקיבלתם תשובה בעבר.
5. לידיעתכם בבקשה.

ב ב ר כ ה,

יוני עיוני,
רז-פקד
מד"ר
פיקוח
ב/י מח' חקירות ותביעות

העתק: אח"ק/ר' מח"ק.

בצל"ם

